

ГЛОБАЛЬНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

У статті показано, що із розвитком глобалізації та підсиленням міжрегіональних зв'язків, зростає загроза збурень в економіці, що руйнують базові економічні відносини та породжують нові.

Ключові слова: міжнародна торгівля, міжнародний рух капіталу, міжнародні фінанси, міжнародні валютні відносини, міжнародна міграція робочої сили, міжнародне науково-технічне співробітництво.

The article shows that the development of globalization and the strengthening inter-regional relations increased threat of disturbances in the economy, that destroy the basic economic relations and generate new ones.

Key words: international trade, international capital flows, international finance, international monetary relations, international labor migration, international scientific and technical cooperation.

В статье показано, что с развитием глобализации и усилением межрегиональных связей, возросла угроза возмущений в экономике, которые разрушают базовые экономические отношения и порождают новые.

Ключевые слова: международная торговля, международное движение капитала, международные финансы, международные валютные отношения, международная миграция рабочей силы, международное научно-техническое сотрудничество.

* аспірант Університету економіки і права «КРОК».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор Одягайло Б.М.

Постановка проблеми. Більшої уваги потребує дослідження законів та закономірностей розвитку сучасного світового господарства як найскладнішої цілісної економічної системи, а також закономірностей та суперечностей розвитку його (світового господарства) та міжрегіональних і мегарегіональних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багаторівнева ієрархічна структуризація моделі відтворення світу як сукупності взаємопов'язаних регіонів, а головне, введення факторів управління за рахунок перебирання альтернативних сценаріїв розвитку надійно увійшли до методичного арсеналу розробників моделей і стратегій глобального і регіонального розвитку і використовувалися, зокрема, при розробці великого класу економетричних і макроекономічних моделей останніх десятиліть. Серед них слід назвати моделі ООН В. Леонтьєва “майбутнє світової економіки”, Л. Клейна “УОРТОН”, моделі японського центру економічних досліджень, моделі ЮНКТАД та інші, Департаменту ООН з міжнародних, економічних і соціальних питань, періодичні моделі ОЕСР, “Чейз Манхеттен Бенк”, Світового банку тощо. Сьогодні ці моделі і розробки є важливим інструментом аналізу, прогнозування і формування регіональної, міжрегіональної і світової політики не тільки в галузі економічних, але й більш широких міжнародних питань. З початку 90-х років ХХ ст. також було опубліковано чимало робіт українських учених, в яких висвітлюється ця проблематика. Серед вітчизняних авторів плідно працюють над цією тематикою О. Білорус, Л. Кістерський, Ю. Козак, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, О. Плотніков, А. Поручник, А. Рум'янцев, В. Рокоча, А. Семенов, В. Сіденко, А. Філіпенко, Є. Савельєв та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Проте саме успіхи в розробці досить адекватних моделей економічних і екологічних процесів зробили цілком очевидним штучність і безпорадність спроб формалізації політичних і соціальних процесів.

Формулювання цілей статті. У статті сформульовано наступні цілі: а) показати, що на основі міжрегіональних зв'язків міжнародного характеру спочатку формується система базових економічних відносин; б) довести, що з часом ця система доповнюється різними формами міжрегіональних та мегарегіональних зв'язків, на базі яких виникають додаткові можливості, стимули, механізми для лібералізації торгівлі, руху капіталів, усіх факторів виробництва у міжнародній економіці.

У 2012 р. виповнилось 100 років із часу першого у світовій економічній літературі визначення світового господарства. За цей період з'явилися десятки тисяч наукових робіт, у тому числі кількох лауреатів Нобелівської премії з економіки, присвячених різним аспектам функціонування і розвитку світового господарства в різні історичні епохи. В 50 -60 – ті роки ХХ ст. фактично була завершена розробка засад аналізу і прогнозування основних процесів соціального розвитку регіонального рівня. Футурологічна література цього періоду стимулювала розвиток системного мислення та системного підходу до розгляду процесів глобального і регіонального рівнів.

Якщо в перших глобальних моделях Дж. Форестера (1971) [15] і Медоуза зі співавторами (1972) [18], заснованих на спрощенні екстраполяції п'яти параметрів розвитку сучасного світу – росту народонаселення, прискорення індустріалізації, погіршення рівня харчування, вичерпання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища, - основна увага надавалася фізичним, демографічним і екологічним чинникам розвитку, а соціально-політичні, культурні і навіть науково-технічні чинники практично ігнорувалися, то для наступних розробок був характерний набагато об'єктивніший підхід до опису глобальних і регіональних процесів.

Вже в другій доповіді Римського Клубу “Людство біля поворотного пункту” (1974) її автори М. Месарович і Е. Пестель [19] зробили спробу врахування специфіки соціально-політичного розвитку різних регіонів. У зв'язку з цим світ було поділено умовно на 10 регіонів. Ієрархічна система моделей складається з 3-х рівнів: причинного, організаційного та рівня

формування норм, цінностей і цілей суспільства. Підхід Месаровича і Пестеля виявився дуже продуктивним і був покладений в основу значної кількості інших моделей і розробок, зокрема моделі, спрямованої на дослідження проблем урбанізації Мехіко, моделі “Китай-2000” і модельного комплексу “Форкаст”.

Багаторівнева ієрархічна структуризація моделі відтворення світу як сукупності взаємопов’язаних регіонів, а головне, введення факторів управління за рахунок перебирання альтернативних сценаріїв розвитку надійно увійшли до методичного арсеналу розробників моделей і стратегій глобального і регіонального розвитку і використовувалися, зокрема, при розробці великого класу економетричних і макроекономічних моделей останніх десятиліть. Серед них слід назвати моделі ООН В. Леонтьєва “майбутнє світової економіки” [6], Л. Клейна “УОРТОН”, моделі японського центру економічних досліджень, моделі ЮНКТАД та інші, Департаменту ООН з міжнародних, економічних і соціальних питань, періодичні моделі ОЕСР, “Чейз Манхеттен Бенк”, Світового банку тощо. Сьогодні ці моделі і розробки є важливим інструментом аналізу, прогнозування і формування регіональної, міжрегіональної і світової політики не тільки в галузі економічних, але й більш широких міжнародних питань. Проте саме успіхи в розробці досить адекватних моделей економічних і екологічних процесів зробили цілком очевидним штучність і безпорадність спроб формалізації політичних і соціальних процесів.

На думку А. Неклеса, в сучасному глобальному світі формується світова конструкція – мета інфраструктура – в якій “перерозподіляється увесь сукупний світовий дохід між гео економічними персонажами, тісно пов’язаними різними видами господарської діяльності. На засадах останнього класу технологій формується домінуюча глобальна інфраструктура, сприйнятлива для певного класу економічних суб’єктів і набагато менш дружня по відношенню до інших. Інфраструктура, сутність якої не виробництво, а розподіл і перерозподіл ресурсів, доходів, прибутку. Такий

перерозподіл, зорієнтований на країни півночі, є своєрідним глобальним податком на економічну діяльність [10]. На думку М. Кастельса, архітектура глобальної економіки відображає асиметрично взаємозалежний світ, що організований навколо трьох головних економічних регіонів і все більше поляризується по осі протистояння між продуктивними, процвітаючими, багатими інформацією галузями і галузями знедоленими, економічно і соціально знеціненими [4]. Глобалізація набуває різного значення залежно від того, чи йдеться про окрему компанію, галузь, країну, чи про світове господарство. Для окремої компанії глобалізація визначається тим, наскільки компанія розширила географію надходження своїх доходів і в яких масштабах і пропорціях розподілила свої активи у різних країнах, а також тим, наскільки вона залучена до експорту капіталу, товарів та ноу-хау через структури, що їй належать.

На думку інших суперрегіони виникають об'єктивно в результаті міжнародних міжрегіональних економічних зв'язків та рухаються в напрямку інтегруй – наднаціональних економічних та політичних об'єднань зі своєю валютою, моделями економічного регулювання, правовими інститутами, структурами управління та системами безпеки. Тому в перспективі можливо вести мову не про державні, а про квазідержавні утворення – можливо союзи, а можливо конфедерації [2]. Цілком об'єктивним є виникнення та формування в останнє десятиліття минулого століття нової галузі наукового знання, яка отримала назву “глобалістика”. Вона намагається систематизувати і узагальнено представити сукупність досліджень з даної проблематики. Глобалізація як одна з самих молодих соціологічних конструкцій потребує ґрунтовного її осмислення щодо всіх галузей життєдіяльності людської спільноти. В науковий обіг термін “глобалізація” була введена Р.Робертсоном, який вперше його застосував в 1983р.; в 1985р. він дав детальне його тлумачення, а в 1992р. виклав основи цієї концепції у спеціальному дослідженні [20].

З початку 90-х років XX ст. також було опубліковано чимало робіт українських учених, в яких висвітлюється ця проблематика. Серед вітчизняних авторів плідно працюють над цією тематикою О. Білорус, В. Будкін, Л. Кістерський, Ю. Козак, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, О. Плотніков, А. Поручник, А. Рум'янцев, В. Рокоча, А. Семенов, В. Сіденко, А. Філіпенко, Є. Савельєв та ін. [5, с. 233-272]. Незважаючи на це, чимало аспектів цієї складної та багатопланової проблеми залишаються до нинішнього часу не з'ясованими або розкриті недостатньо. Зокрема, більшої уваги потребує дослідження законів та закономірностей розвитку сучасного світового господарства як найскладнішої цілісної економічної системи, а також закономірностей та суперечностей розвитку його (світового господарства) та найважливіших підсистем – світової торгівлі, міжнародного капіталу, міжнародного руху робочої сили та міжнародних валютних відносин. У свою чергу, вирішення поставлених завдань можливе лише на основі всебічного використання всіх елементів діалектичного методу дослідження, і передусім – принципів історизму, суперечності, системності, кількісно-якісного аналізу.

Глобалізація та інтернаціоналізація (регіоналізація) економічного розвитку зумовлена зростанням рівня взаємопов'язаності та взаємозалежності окремих національних економічних систем. У теоретико-логічному плані глобалізація та інтернаціоналізація (регіоналізація) пов'язані з формуванням світового господарства як особливої економічної форми.

Найбільш стандартним визначенням сутності глобалізації є наступна дефініція – це процес розвитку стійких зв'язків між національними економіками окремих країн, в результаті чого вони стають органічною частиною світового господарства. У зв'язку з цим починають домінувати світові стандарти, які сприймаються все більшою кількістю країн [12].

Далі, як правило, називаються характерні ознаки глобалізації, до яких відносять [7]:

- взаємозалежність національних економік та їхнє взаємопроникнення, формування міжнародних виробничих комплексів поза національними кордонами;
- фінансова глобалізація — зростаюча фінансова єдність та взаємозалежність фінансово-економічних систем країн світу;
- послаблення можливостей національних держав щодо формування незалежної економічної політики;
- розширення масштабів обміну та інтенсифікація процесів руху товарів, капіталів, трудових ресурсів;
- створення інституцій міждержавного, міжнародного регулювання глобальних проблем;
- тяжіння світової економіки до єдиних стандартів, цінностей, принципів функціонування.

Логічно також називаються і рівні цього процесу. На рівні галузі глобалізація визначається тим, наскільки конкурентоспроможність компанії всередині галузі в даній країні взаємопов'язана з її конкурентоспроможністю в іншій країні. Чим більше глобалізована галузь промисловості, тим більше переваг отримує компанія від внесеної технології, виробничого процесу, фабричної марки. Глобалізовані галузі промисловості мають тенденцію домінувати на кожному ринку одним і тим самим набором глобальних компаній, які координують між собою стратегічні дії в усіх країнах своєї активності.

Глобалізація на рівні окремої країни характеризується ступенем взаємозв'язку її економіки зі світовою економікою в цілому [16]. Незважаючи на зростання глобалізації світової економіки, не всі країни інтегровані в однаковій мірі. Можна навести декілька головних показників, що визначають ступінь інтегрованості економік різних держав у глобальну економіку, серед яких:

- співвідношення зовнішньоторговельного обігу і ВВП;

- прямі іноземні інвестиції (ПІІ), які спрямовуються в економіку країни і з країни, та портфельні інвестиції;
- потік платежів роялті в країну та з країни, що пов'язані з переданням технології.

Глобалізація на світовому рівні визначається економічними взаємозв'язками між країнами, що відбиваються на зустрічних потоках товарів, послуг, капіталу й ноу-хау, що постійно зростають.

Основна риса процесу глобалізації полягає у формуванні глобально функціонуючого виробничого процесу, серцевиною якого є сформовані інтернаціоналізовані відтворювальні цикли — ядра, які виступають своєрідним локомотивом світового господарства. В межах визначених циклів формується світовий дохід, перерозподіл якого стає головним стратегічним орієнтиром і основою зовнішньої політики будь-якої держави.

Центральне питання проблеми трактується так: які наслідки несе в собі глобалізація? [1] Є така відповідь. У сучасному світі глобалізація справляє домінуючий вплив на розвиток будь-якої держави. З одного боку, через розповсюдження інновацій у сфері технологій і менеджменту, активний обмін товарами, послугами, інвестиціями, вона сприяє підвищенню ефективності функціонування національних економік, а з другого — посилює нерівномірність, асинхронність та диспропорційність розвитку. На одному полюсі сучасної світової економіки концентруються країни — глобальні лідери з домінуванням США [11, с. 49-50].

На основі вдалої багаторічної експансії у всіх сегментах світового ринку, накопиченого у безпрецедентних масштабах капіталу, ключовими детермінантами їхнього успіху стають інтелектуалізація, соціалізація, екологізація, деіндустріалізація економіки, пріоритетність знань та інформації, розвиток «людського капіталу». На іншому полюсі світової економіки — більшість країн, для котрих економічна глобалізація проявляється в якісно нових умовах розвитку, на які практично неможливо впливати, але які обов'язково треба враховувати. Особливо важливо

враховувати масштаби і динаміку процесу становлення системи глобального управління ресурсами планети і перерозподілом світового доходу, який не є еквівалентним.

Є й інша відповідь. Глобалізація — це об'єктивний процес планетарного масштабу, який має як прогресивні наслідки, так негативні [8., с. 383]. До позитивних ми можемо зарахувати: поширення нових інформаційних технологій та пов'язаних з ними переваг (скорочення часу і витрат на трансакції, поліпшення умов праці та життя); перехід на ресурсозаощаджувальні технології; посилення уваги до важливих проблем людства та ін. Однак глобалізація економіки — це не лише вигоди від зростання участі країни в світових економічних процесах, але й висока ймовірність втрат, зростання ризиків. Глобалізація передбачає, що країни стають не просто взаємозалежними з причини формування системи міжнародного інтегрованого виробництва, зростання обсягів світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, інтенсифікації руху технологічних нововведень тощо, але й більш вразливим щодо негативного впливу світогосподарських зв'язків. Світова практика доводить, що вигравш від глобалізації розподіляється не завжди рівномірно між країнами та суб'єктами економічної діяльності. Отже, до негативних наслідків глобалізації належать: посилення нерівномірності розвитку країн світу; нав'язування сильними країнами своєї волі, нераціональної структури господарства, політичної та економічної залежності.

Варто зупинитися на аналізі можливих варіантів та засобів подолання цих негативних наслідків. Глобалізація як суперечливий процес потребує регулювання на національному та міждержавному рівнях. З позиції формування міжнародних відносин міжрегіонального рівня для нас це більш важливо.

Основна суперечність глобальної економічної системи пов'язана з формуванням у рамках провідних західних держав замкненої господарської системи. Цей процес можна простежити за такими напрямками:

1) концентрація в постіндустріальному світі більшої частини інтелектуального і технологічного потенціалу людства; 2) зосередження основних торговельних потоків у межах співдружності розвинених держав; 3) замикання інвестиційних потоків; 4) спрямованість міграційних потоків із країн третього світу в розвинені регіони планети.

У контексті дослідження даної проблеми, як правило, звертається увага на механізм взаємодії глобалізації з регіоналізацією світового господарства. З одного боку, це дві суперечливі, різні за напрямками та характером дії та практичними наслідками тенденції, а з другого — консолідація глобального ринку посилюється діяльністю потужних регіональних коаліцій країн, які, маючи перш за все спільні економічні інтереси, об'єднують свої зусилля з метою забезпечення сприятливих умов для реалізації міжнародного співробітництва в регіональному масштабі, що дозволяє їм досягати мультиплікативного ефекту від співробітництва з іншими членами об'єднання та ефективно реалізовувати широкий спектр стратегічних інтересів [11, с. 53-65]. Для нашого дослідження це краєугольна проблема.

Регіоналізація виступає своєрідним проявом і формою реалізації глобалізації, загострюючи суперечності глобального розвитку. З одного боку, зняття перешкод під час руху товарів, послуг, капіталів, робочої сили в межах інтеграційних об'єднань виступає каталізатором зростання міжнародного співробітництва у глобальному масштабі, а з другого — позитивний ефект від впровадження подібної лібералізації обмежується спільними кордонами та супроводжується введенням обмежувальних заходів у відносинах з країнами, які не є членами даного регіонального інтеграційного угруповання. Регіональна інтеграція розвивається на сучасному етапі значно динамічніше, ніж процеси глобальної інтеграції [7].

Так чи інакше, але глобалізація перетворює світове господарство на єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили, суб'єкти якого взаємопов'язані єдиною системою фінансово-економічних відносин. Та для

нашого аналізу важливим є механізм трансформації національно-економічних відносин у міжнародні, а потім й глобальні через регіоналізацію та міжрегіональні відносини.

Питання про регіональні та субрегіональні підсистеми міжнародних відносин, як і про регіони, сьогодні є дискусійним [3]. Коли світ розглядався в категоріях біполярної взаємодії, проблема наявності регіональних та субрегіональних підсистем не викликала сумнівів. З розпадом біполярної структури відносин ситуація змінилась й виникло чимало нових питань. І перше з них – а що прийшло на зміну біполярній системі? Можливо світ розпався на відносно компактні територіально-економічні регіони і субрегіони. Виникає думка про відсутність загальних закономірностей функціонування системи міжнародних економічних відносин, а є тільки спонтанна взаємодія регіональних та субрегіональних утворень. Якщо це так, то як структуруються і як співвідносять ці утворення? Яким тоді є співвідношення між глобалізацією та регіоналізацією? Може світ складається із автаркних і незалежних одна від одної систем, що розвиваються за своїми закономірностями? А може існує лише модифікація загальних закономірностей (загальних параметрів)?

Регіональні економічні комплекси потрібно розглядати в якості важливих компонентів глобалізації розвитку, а не його сегментації.

Регіоналізація створює додаткові можливості, стимули, механізми для лібералізації торгівлі, руху капіталів, всіх факторів виробництва у міжнародній економіці. Вона є одною із відповідей на виклики глобалізації. Регіональна інтеграція має конкретні цілі.

- Підвищити національну конкурентоздатність, вкупі протидіяти викликам глобалізації.

- Використати переваги економії на масштабах, що дозволяє розширити обсяги ринку, знизити трансакційні витрати, створити нову комбінацію факторів виробництва, стимулювати притік іноземних інвестицій. Такі цілі ставили АСЕАН, МЕРКОСУР та Андське співтовариство.

- Сприяти модернізації та структурним реформам в економіці.
- Залучити країни, що створюють ринкову економіку та здійснюють глибокі економічні реформи, до регіональних торговельних угод країн, які мають більш високий рівень розвитку та більш досконалий досвід господарювання. Більш розвинені країни, підключаючи своїх сусідів до процесу регіоналізації, теж зацікавлені в прискоренні реформ, так як мають можливість створити більш місткі зовнішні ринки.
- Отримати для національних виробників більший доступ до фінансових, матеріальних, трудових ресурсів, а також новітніх технологій.
- Підсилити позиції країн, що беруть участь у регіоналізації, на світовому ринку. Регіоналізація дозволить їм виступати разом у міжнародних організаціях, підсилити позиції цих країн в рамках багатосторонніх переговорів в СТО.
- Налагодити добросусідські відносини за усіма напрямками, ліквідувати конфронтаційні умови, створити сприятливе зовнішньоекономічне та зовнішньополітичне середовище.

Регіоналізація може сприяти підвищенню конкурентоздатності по відношенню до третіх країн та підприємств цих країн, так як змінює ділове та бізнесове середовище. Його можна розглядати в статичі та в динаміці. Так, при зниженні торговельних обмежень у споживачів з'являється можливість придбання більш дешевих та більш якісних товарів.

Вплив регіоналізації в статичі означає, що ресурси переміщуються до виробників з більш високою продуктивністю. Особливо до тих з них, що виробляють більш ефективно товари, на які є високий попит. Це означає переміщення торгівлі в міжнародному діловому середовищі з одної країни в іншу в результаті зняття торговельних бар'єрів та появи у споживачів можливості доступу до нових товарів. Захищені раніше на внутрішньому ринку бар'єрами компанії зтикаються зі складнощами – їх витісняють більш ефективні іноземні конкуренти.

Із часом відбуваються зміни у сукупному споживанні, а також в ефективності виробничих процесі та якості продукції. Так як ресурси переміщуються до більш ефективних виробників, вони збільшують випуск товарів. Збільшення споживання збільшує попит, а отже, збільшує обсяги ринку. Від розширення ринку виробники отримують додаткові вигоди. Динамічна зміна місткості ринку дозволяє фірмам виробляти товари за більш низькою ціною, так як знижуються постійні витрати. В результаті зростання конкурентної боротьби компанії підвищують ефективність виробництва як чинника отримання конкурентних переваг. Для отримання ефекту від масштабів виробництва відбувається злиття компаній та їхня концентрація. Адже це єдина можливість бути успішними на великих ринках. Наявність взаємодоповнюючих структур економіки теж вирішує цю проблему і, одночасно, є передумовою подальшої інтеграції. Їхня відсутність є однією із причин низької ефективності інтеграції в арабському світі.

Згодом з'являються нові методи ведення міжнародних ділових операцій. Під їх впливом відбувається трансформація середовища міжнародного бізнесу. При цьому основна увага приділяється регіональному рівню міжнародного ділового середовища, так як спільні зусилля на ньому приносять більше плодів, ніж на світовому рівні [3]. Це пояснюється тим, що глобальні об'єднання залучають на свою орбіту багато країн з різноманітними вихідними умовами та інтересами. Регіональним угрупованням простіше зосередитись на загальних проблемах. Тут на перше місце виходить інтеграційний фактор міжнародного бізнесу. Він викликає до життя заходи по усуненню різниці між економічними суб'єктами різних країн. В той же час регіоналізацію можна уявити у вигляді відсутності певних форм дискримінації іноземних партнерів в кожній із національних економік. Таким чином, міжнародне ділове середовище сусідніх країн генерується в рамках спільних інтересів, виходячи із наступного:

- відстані, які необхідно долати товаропотокам, коротші для сусідніх країн;

- у народів – сусідів більш імовірно співпадіння смаків, їм легше створювати канали розподілу;
- сусідні країни можуть мати багато спільного історичного минулого і інтересів, а тому вони можуть проявляти більше готовності до координації економічної політики.

Із розвитком глобалізації та зростанням міжрегіональних зв'язків зросла загроза збурень в економіці. У часи глобалізації обсяги та швидкість переливу товарів і капіталів між економічними регіонами значно зросли. У нинішньому економічно інтегрованому світі ділові цикли окремих національних економік дедалі більше зближуються. І тут критичним є стан економіки США: якщо в країні відбувається спад реального виробництва, це призводить до глобальної економічної депресії — кризи глобального капіталізму. Функція депресії полягає в масштабному знищенні капіталу, а відтак і можливостей для відновлення балансу між виробничим потенціалом та купівельною спроможністю на більш низькому рівні. Через глобалізацію ми знову опиняємося перед загрозою повернення дуже небезпечного типу кризи — дефляції, замкненого кола зниження заробітної плати, цін і різкого збільшення масового безробіття, що, врешті-решт, призводить до повномасштабної економічної депресії. Рецесії швидко збільшують соціальну нерівність у світі: вони поглиблюють прірву між провідними капіталістичними країнами і периферією, посилюють поляризацію серед індустріальних країн. Соціальні та економічні втрати від криз зростають із кожним наступним економічним циклом, що дуже дорого коштує як для природи, так і для людства. Як показує 25-річний досвід розвитку світового господарства, особливо небезпечними на даному етапі є кризи у його фінансовій сфері.

Так, С.З. Мошенський переконує, що загальне підвищення складності фінансових ринків і непрогнозованість розвитку глобальної фінансової системи підвищує її нестабільність та збільшує кількість ризиків. Тому навіть економічно розвинені країни не можуть бути вільними від підвищення

ризиків, які є наслідком фінансової глобалізації [9]. Глобалізаційні процеси посилюють диспропорції національних фінансових ринків, а це також стає чинником виникнення міжнародних фінансових криз. Загалом, наслідком фінансової глобалізації є не тільки вірогідність виникнення фінансових криз, а й збільшення впливу цих криз на інші країни. Особливості міжнародного руху капіталів за умов глобалізації полягають в тому, що на глобальному фінансовому ринку посилюється диверсифікація фінансових інструментів і каналів розподілу інвестицій, при цьому виникають нові схеми інвестування. Капітал став інтернаціоналізованим, однак грошово-фінансові системи в окремих державах залишаються національними. З одного боку, свобода переміщення фінансових потоків безпрецедентно зростає, створивши явні вигоди для інвесторів. З іншого боку, ця свобода переміщення капіталів стала основним чинником нестабільності світового фінансового ринку і сприяє виникненню на ньому кризових явищ (спекулятивність капіталу, ненадійні кредити, політика штучного підтримання високих відсоткових ставок тощо).

Джордж Сорос у книзі «Епоха помилок. Світ на порозі глобальної кризи» на основі власного досвіду розповідає, що все, що відбувається на фінансових ринках, тим чи інакшим чином, пов'язане з «коротким замиканням» між суб'єктивними та об'єктивними аспектами дійсності. Переважно «коротке замикання» проявляється у вигляді циклічного зв'язку між цінностями приписуваними об'єктам. В результаті чого спочатку відбувається самопокращення, а потім самопридушення процесу, по моделі «бум–спад» [13, с. 121]. Класифікація форм прояву світової фінансової кризи в даній роботі багато в чому заснована на підході відомого американського економіста П. Кругмана [17]. Виділяють наступні види фінансових криз:

1. Валютна криза. Єдина умова даної кризи – фіксація валютного курсу центральним банком чи так зване «брудне плавання» на рівні, що суперечить іншим цілям монетарної політики. Якщо, скажімо, збільшення грошової маси в даній країні відбувається швидше, ніж в інших, попит на валюту буде перевищувати її пропозицію, оскільки ціни в даній країні будуть

підвищуватися в порівнянні зі світовими, що зробить не вигідним експорт та вигідним імпорт. Можливості підтримки фіксованого курсу в такій ситуації визначаються тільки величиною валютних резервів центрального банку. Як правило, їх вистачає на декілька місяців фінансування імпорту і на декілька днів фінансування відтоку капіталу.

2. Криза викликана зростанням зовнішньої заборгованості держави чи приватного сектора. Ця криза відбувається внаслідок надлишкового накопичення державного боргу, коли в інвесторів виникають сумніви щодо спроможності чи бажання уряду регулярно обслуговувати свою заборгованість. Несподівана втрата довіри до держави позичальника кредиторами викликає прагнення останніх повернути свої вклади, які стали більш ризиковими, достроково, що в свою чергу рівносильно атаці на валюту і може призвести до виснаження резервів і фінансової кризи. Уважний аналіз показує, що підтримка фіксованого курсу безумовно є своєрідним вкладом у підготовку кризи. Справа в тому, що обов'язок центрального банку підтримувати фіксований обмінний курс завжди сприймається міжнародними інвесторами як певна гарантія від ризику девальвації. А ця гарантія, в свою чергу, сприяє і розростанню внутрішніх боргів, що послабляють національну кредитну систему, і зростанню зовнішньої заборгованості приватного сектора.

Прибічники системи глобалізму, визнаючи сучасну кризу, стверджують, що глобальний топ-менеджмент корпорацій здатен вивести глобалізм із кризи. Одним із найбільш важливих напрямів діяльності, що чекає на топ-менеджмент великих, особливо багатонаціональних, компаній у майбутньому, буде концентруватися на балансуванні конфліктного попиту з боку бізнесу, спрямованого на досягнення як короткострокових, так і довгострокових результатів, і різних корпоративних інституцій: споживачів, акціонерів (особливо інституційних інвесторів, пенсійних фондів), представників інтелектуальної праці та суспільства. Дослідження процесів глобальних трансформацій, глобалізації, глобалізму і глобальної інтеграції приводять до

логічного висновку, що в сучасному трансформаційному лабіринті кожна країна має свою критичну, єдиноєфективну та конкурентоспроможну модель розвитку, на впровадження якої повинна бути спрямована відповідна національна стратегія. Можливо, що це є стратегія регіоналізації. Без цього розвиток країни, її економіки не відповідає критеріям безпеки розвитку і несе в собі величезні загрози.

Список використаних джерел:

1. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства. - К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2008. - 109 с.
2. Воскресенский А.Д. Сравнительный анализ моделей региональных конфигураций политико-экономического пространства Восточной Азии и национально-государственные интересы Российской Федерации / А.Д. Воскресенский // Россия в АТР: проблемы безопасности и сотрудничества: Сборник материалов / Российский институт стратегических исследований. – М., 2011. – с. 17-27.
3. Гофре Н. Социальные составляющие экономического развития: региональный аспект // Мировая экономика и международные отношения. – 2006 . – №5. – с.53 – 61.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Москва: Государственный университет Высшая школа экономики, 2000. - 608 с.
5. Козак Ю. Г., Лук'яненко Д. Г., Макогон Ю. В. та ін. Міжнародна економіка: Навч. посібник. — К.: АртЕк, 2002. — С. 233—272.
6. Леонтьев В. Будущее мировой экономики / В.Леонтьев – М.: Международные отношения, 2005. – 212 с.
7. Міжнародна економіка: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / А. М. Поручник, Я. М. Столярчук, О. Д. Павловська та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2005. — 156 с.

8. Міжнародна економіка: Підручник / За ред. А.О.Задюї, В.М. Тарасевича. – К: Центр учбової літератури, 2012. - 416 с.
9. Мошенський С.З. Фінансова глобалізація: загрози і переваги для інвестиційної безпеки України // http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2007-4/Moshenskiy_407.htm.
10. Неклеса А.И. Конец цивилизации или конец истории. Постиндустриальный мир: Центр, Периферия, Россия. Сборник 1. Общие проблемы постиндустриальной эпохи. Серия «Научные доклады», № 91.-М.: Московский общественный научный фонд; Институт мировой экономики и международных отношений РАН. - 2001. - С.31-74.
11. Одягайло Б.М. Глобальна економіка: Навчальн. Посібн./Одягайло Б.М., Мазурок П.П., Кулішов В.В., Сазонец І.В..- Львів: МагноліяПлюс, 2010 – 206 с.
12. Рудницький А.О. Геоекономічні перетворення сучасного світу: позиціонування України// Вісник Донецького Університету, Сер. В: Економіка і право, вип. 1, 2008. – с. 170 – 175.
13. Сорос Д. Епоха помилок. Мир на порозі глобального кризиса. – М.: Альпіна Бізнес Букс, 2008. – 202 с.
14. Міжнародна економіка: Підручник / А.П. Рум'янцев, Г. Н. Климко, В.В. Рокоча та ін.; За ред. А.П. Рум'янцева. – К.: Знання-прес, 2003. – 447 с.
15. Форрестер Д. Мировая динамика. М., АСТ, 2003.
16. Орехова Т.В. Транснаціоналізація економічних систем в умовах глобальної інтеграції.- дис...докт. екон. наук, Дон.НУ, 2007.- 420 с.
17. Krugman P. International Economics. Theory and Policy, World Students Series, 2003. – 782 p.
18. Meadows D. L. et al. The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. New York: Universe Books. 1972.
19. Mesarovic M. and Pestel E. Mankind at the Turning Point: The Second Report to the Club of Rome. New-York: E. P. Dutton and Co. Inc., 1974.
20. Robertson R., Lechner F. Modernization, Globalization and the Problem of Culture in the World-Systems Theory // Theory, Culture & Society. - 1985. - № 3; Robertson R. Globalization Theory and Civilization Analysis // Comparative Civilizations Review. - 1987. - Vol.17.